

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ СВАГДА О ДАНУ СВАКЕ ПРЕДСТАВЕ НА ПО ТАБАКА. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 н. месечно. — Претплата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да размениће овај лист.

СВИРКА У ЈУЖНИХ СЛОВЕНА.

(Наставак.)

Необичну пажњу иште и од просветне и од историјске стране тако звани „гегавачки језик“, смеса од српских и хрватских, и старих речи, за које не знају други европски језици. Овај говор употребљују слепци међу собом, а спомиње га већ и Вук овако: „Слијенци говоре кашто између себе да их други људи не могу разумјети, и то се зове гегавачки језик, или: говори гегавачки. Ја сам прије неколико година у Вуковару питао једнога младога слијенца за подоста ријечи како се зову гегавачки, па ми многе није знао казати, а које ми је казао, ево их овдје назначујем: Бог се зове Ђрић, а тако исто и небо, киша прђшлица, а тако исто и вода и зима, дрво баштџац, а тако исто и штап, хљеб паља, со зрнија, месо мјшкџа, сир мјрџво, лук лаул, грах (пасуљ) паљџиш, итд. Кажу, да слијенци овим језиком особито говоре у Славонији и у Турској Посавини“.

Историци уметности труде се свагда, да обиђу Словене, кад пишу што о свирци у опште, али заборављају, како повесница у свако доба вели, да Словени љубе свирку и песму нада све. А да та свирка није ни узајмљена ни украдена од других народа, него да је никла на рођеној земљи словенској, кажу нам сви писци чак из почетка средњег века тиме, што веле, да им се она чини туђа, варварска, још никад не чувена. И збиља, разглабај колико ти је воља, у њој не ћеш наћи туђих елемената ни дан данас, осим оних, који су општа имаовина рода људскога.

Тражећи писци историје о свирци свакој свирачкој справи порекло, чудо се намунише око гудаљака. Стаза их је, до душе, водила словенској кући, али бадава — шта има европски историк свирке да тражи код „варвара“ — Та ближе су му Арапи, који су оно у средњем веку тако светло били засјали

знапошћу. Али гудаљке се спомињу још у оно доба, кад су Арапи пре Мухамеда били народ суров, а после њега нису могли неговати свирку, јер је то, док је њихов фанатизам још пламеном буктио, у пркос вери њиховој, а уз то им беше неколико векова једна мисао, — рат. Али историци знају, да гудаљака не беше у старо доба ни у Грка, ни у Римљана, ни у народа мале и средње Азије, ни у Индијанаца. Па с тога муче се и муче око Арапа, не би ли међу њиховим старим свирачким справама нашли гудаљку. У том их је кренило то, што сада има у Турака доста мара за свирку, али заборављају, да је томе узрок харем, где има много словенских жена, и да има много и много Мухамедоваца, који су крви словенске. А будући да се Арапи свом силом одаше на науку, није чудо, што су неговали великом пажњом и теоријом о свирци. Ту их није пречила вера, јер је теорија о свирци знаност, а не уметност. Али то се тек онда догодило, кад су стари писци грчки и наука њихова почели оплођивати бистар им дух, те кад су полукругом окружили средиземно море, село грчке и римске културе.

Да није било у Мухамедоваца никакве гудаљке пре године 900 после Христа, када се гудаљке већ спомињу у старим словенским споменицима, види се по том, што се ни једна не налази у спису европских справа, што га је саставио европски писац Ел-Фараби, рођен око 900. године. Тек касније, кад излам дође у дотичај са Словенима, примише Арапи од њих гудаљке, па се оне од тога годишта културе развијаше по Европи. Отуда она блудња европских историка, којој налазимо трага више пута у животу човечанства.

Исто тако не стоји мњење, да су гудаљке, изум египатски, потекле од њихове лутње (Laute), коју као да су Арапи попримали, пак је развили у

гудаљку. Али др. Амброс, који то мисли, заборава, кад и не би било свих других доказа против тога, да би довољан био доказ тај, да се од лутње не може никада природним развјетком развити гудаљка.

Ни у старим санскритским споменицима нема о њој ни спомена. Напротив нам сведочи санскрит и литавштина тим, што у њих нема самоникла корена за гудаљке, сведочи нам, вели писац, да су се оне родиле у Европи. Оне нису ни својина здруженога јоште племена словенско-литавскога, јер да су то, било би занста и у литавском језику за њих чисто литавских речи, а не позајмљених од Словена.

Тек у каснијим споменицима индијским налазимо гудаљке и за ње речи „равастроп“ и „редав“, или како се друкчије зову „ребаб“, „ребб“, „ребек“ и „ревав“; али сви историци уметности тврде, да ово нису индијске справе за свирање, него туђе, које су у Индију донели западни народи Азије, што писац исправља, тврдећи, да је „редав“ дошао тамо из Европе. Том сељакању гудаљака од заната на исток није се чудити, јер слично има позитивних дата, да је „eud“ као „laudo“ допрљо у Шпанију, а као „biwa“ до Јапана.

Да су гудаљке, по што стоји да су у Индију

допрле из Европе, потекле једино од Словена, доказује се тиме, што су их по свима филолошким и историјским знацима, употребљивали онда једино Словени. Па како је име за гусле у свих Словена једнако, то га није могло примити тек једно племе словенско од другог кога народа, па га онда раширити по целом Словенству у оном времену, кад се оно било већ развило по садашњим својим постојбинама. Та знамо, да су у свих Словена само оне речи једнаке, којима су појмови били познати њима свима за заједничка њихова живовања. Од других речи каснијега порекла свака има белегу свега племена. Истом у најновије доба може се опет говорити о заједници словенској. По што дакле име гудаљака показује заједницу пребивања, то гудаљке потичу најкасније из петог века после Христа, а онда још беху Словени на окуну. А тада још није ни знао ни један други народ за гусле. Или, да су Арапи били и изумели гусле, што већ сви други докази побијају, не би ли се морале гудаљке, прелазећи к Словенима, доћи Грка и Римљана, јер мимо њих нема пута од Арапа к Словенима, а тада би било свакако остало у Грка и Римљана различитих трагова, међу њима и писмених, о гудаљкама. Тога пак нема нигде.

(Свршиће се.)

Д И Ш Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Социјалне демократе“, шалџива игра у три чина, по Гиритовој новели: „Die Socialdemokraten“.)

Новитети, у којима, од како је позоришна дружина ове године у нашој средини, не имадосмо баш оскудице, били су досад сами преводи, а исти су, по успеху и досадањој оцени судећи, били које добри, које у средњу руку, а које боље и такви, код којих се није рентирано, што је преводилац времена губио, а мало и труда трошио. У недељу 22. маја о. г. изненадила нас је позоришна управа опет са једним новитетом, који није само прост превод, него хумористична новела, истесана и удешена за позоришту.

Гиритова новела баш као да се наметла за шалџиву игру. Прво и прво у сценеријском погледу нема никаквих тешкоћа, јер се сва радња збива на једном месту, а друго, што је и главније, већ у новели дијалог тече тако живо, дисертација између сликара Рекса и бирократе Кегла тако је фино и оштроумно изведена, да се при читању те новеле у човеку породи жеља, да тај дијалог, ту оштроумну дисертацију чује из уста ваљаних интерпретера са позор-

нице. У овом случају бар тиме је утисак увеличан, цела је радња постала интересантнија.

У брдовитом пределу крај језера — по свој прилици у каквој купатилу, где се чини шалџиве игре збива — скупило се доста дисциплованих гостију. Ту је млада женаца (гђца Л. Хадићева) универзитетског професора Фогта (г. Марковић) са својом скромном шивгар-сесрицом Олгом (гђа Рајковићка), — скромном у толико, што се женира и помислити, да је она у стању за себе пробудити и интереса код мушких, ипацијално код младог сликара Вајсенборна (г. Добриновић), који у њеном срцу није баш најоштрије записан. Између осталих ту је и пензијонирани порезник Кегл (г. Рајковић) са својом облигатном бирократском лопалношћу и конзерватизмом. Тај квартал баш се најленше забавља: Вајсенборн удварајући се лепој професорци, професорка примајући то удварање на једно уво, а на друго га пуштајући, — младој Олзи мора да су услед тога зазубице расле, — а Кегл, седећи на веранди, гледајући у дим своје цигаре и чекајући, да му се мучитељка његовог срца и стриљења, у плашт нежне пријатељице завијена стара

ускорјивача, удовица Хејне, са петље нека по језеру врати. Другим чекањем уморени Кегл баш је помислио, да ће у неком младом човеку, — који је тог часа богу благодарно, што се неспособног путовања, било на железници, на колима, или на лађи по језеру (морали бисмо најпре знати стање комуникације у том бродовном пределу) отресао и до цели, на име до гостионице крај језера стигао, — наћи средство, којим ће себи време прекинути. По у томе је наишао на куријозан „камен претиканија.“ Нови „пришелац“, у коме упознајемо сликара Рекса, сувише је у себе уображен био, а да би се за просто средство дао употребити. Најбољи начин, којим га се опет овај хтео ослободити, чинио му се тај, да се у „књижи за странце“ презентира као „социјалан демократа“. Помислио је, да је социјалан демократа за старог конзервативца баук, страшило, кога ће се ипак курталисавати. Но и сликар се ужасно преварио. Није, јадник, узео на ум, да поље лојалан бпрократа, на још ветеран, мора бити колико толико и Beschwichtigungshofrath, па и стари Кегл не могаше у томе бити изузетак. Које љубонитство да сазна програм те „проклете“ секте, а које и тежња за „бешвихтунгом“, за довањањем изгубљене овце на праву њиву (тако бар још сам каже) учини, те се сиромашном сликару на душу поше, а овај је тако са својим ремедијом, који је с почетка за са свим апробатам и сигуран држао, постигао баш оно, од чега је берао. (Сршиће се).

П О З О Р И Ш Т Е.

* (Народно позориште у Београду). У понедељак 16. о. м. представљен је у нашем позоришту „Милион“, шаљива игра у четири чина, написали Лабиш и Дезакур, превео Јован Ђорђевић.

Шаљиве игре француских писаца у опште се радо гледају на нашој позорници, а то је и ове вечери посведочила многобројна посета од стране публике, која је кућу дунком напунила. И заиста, гледајући изврсно написану игру ова два писца, не може нам бити, а да не истакнемо двојаке користи, које смо имали од овог комада. Побудио је у нама смех услед идеје једнакости, која се у своме комичкоме облику појављује кроз целу радњу, а с друге стране пренистио и свео је ову људску особину на моралну, разумну меру и јачом је учинио. Такве шаљиве игре, које, као ова, иза себе оставе бар колико толико у човеку утиска, вредне су много! веће пажње; но што им се иначе указује, а и заслужне су, да се о њима само похвалом говори.

Није ми намера да се упштам у радњу овог комада, пошто смо га више пута гледали на нашој позорници, али то морам рећи, да смо ове вечери уживали, као што скоро писмо, у складно и вешто приказаној игри. Похвала на сваки начин припада представљачима, који су овог пута с особитом вољом и необичним расположењем трудили се, да нас у пуној мери задовоље, како с добро наученом улогом, тако с ваљано проникнутом и врло добро групираним игром. Може се рећи, да је, осим омањих погрешака у језику, које се никако или не ће, или не може истиснути код неких глумаца и мање приметних мања у појединим сценама — ишло све као што треба да иде у овакој врсти игара. Д.

* (Народно позориште у Загребу). „Vieneas“ пише: „Драма донела нам је при крају сезоне повину „Љубав без штовања“, од Талијанца Паола Ферарија. Италија

сматра Ферарија у Чичонија за свог најбољег драматског писца, али „Љубав без штовања“ није најбољи плод фераријена пера. Разрешен је и изражен је комад да како добро, осим веома невероватног прекрета на свршетку. Језгра Фераријеве позоришне игре јесте опет прељуб, мушки прељуб. Баудно беснило мужа долази шта више до тога, да муж своју жену хоће да отрује, а она то гледа из потаје. Жена хоће, да пеније отров, али се муж покајао па не да, те се опет помире, па су опет сретни, а свој несрећни крива је Маркеза без душе, срца и поштења. Вештачки састав, страшни призори заклањају да како драстични унутарњи несклад, те га заборависмо још већма уз мајсторско приказивање г. Рушићке и г. Јопаповића, које су лено потномагали гг. Фрајденрајх, Ван и Динуловић.

У М Е Т Н О С Т.

(Живописац А. Мародић.) Велики менена преузвишени г. бискуп Штросмајер, опсеђујући у „Vieneas“ нове слике у својој галерији, вели о нашем младом живописцу А. Мародићу ово:

Четврта слика је сликара А. Мародића, који у нашим друшкорским самостанима делује, и бољи укусе шири, не би ли се и ту већ једном од хијератичке византијске укочености одустало. Мародић спада у врсту бољих наших и даровитијих млађих сликара. Био је једном са г. Л. М. у својој кући пријазно примљен, пак ми се одужи лепим уздарјем слике, која представља попрсе самостанца (калуђера) Камалдулеза. Слици на леђи својом посветио мени слику и потписао се. Слика је добра и вредна, да се уврсти у број славјанских слика у нашој галерији. Техника је особито добра. С те стране је уметник светскоће савладао. Једно бих само олазио. Свака слика има свој душевни смер, своју особину. Сликарева је да како задаћа, да тај смер и ту особину што тачније и разговетније означи. Ради се о сведу, који веома много пости, дело своје мучи, и губи се у мистеријама божје светости и изврности; ради се о учењаку, мудрацу и говорнику, који тмине у народу разбија, нове и замалне мисли ствара и срцем и душом својих суплеменика по вољи креће; ради се о човеку велика ума и чврсте воље, који нова друштва оснује и духом својим за векове опаја; то све ваља да сликар у слици својој тако означи, да свако поље изображен првим погледом на слику погоди, шта слика значи и говори. У томе је вешт и ненадмашни узор Леонардо да Винчи у својој последњој вечери. Како је ту све дивно индивидуализовано! Како ту сваки збор и сваки поједини апостола свој посве опредељени смер, свој посебни дух изражује и своје властито слово/слови. Да се ово довољно оцени није да како доста имати пред очима оне бакро-и дрворезе последње вечере Леонардове, којих је на хиљаде и хиљаде по свету, него ваља стати у Милану пред сам Леонардов изворник. Велики сликари таким потезом на чалу, живим погледом у оку и сиретним вањским положајем знају присилити слику, да оно и ништа друго, него оно, што они намеравају, означи и проговори. У тој струци, мислим, да би се наш млади сликар морао старати, да по нешто боље успе.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

32. ПРЕДСТАВА.

У II. ПРЕПЛАТИ 8.

У НОВОМЕ САДУ У СУБОТУ 28. МАЈА 1877.

Ч А Ш А В О Д Е.

ХИСТОРИЈСКА ШАЉИВА ИГРА У 5 ЧИНОВА, ОД Е. СКРИВА, С НЕМАЧКОГ ПРЕВЕО В. В.

О С О Б Е:

Краљица Ана	М. Рајковићка.
Војвоткиња Малброва, њена љубимица	Д. Ружићка.
Виконт Ханри Сен Жан Болиброк	Ружић.
Мешем, заставник телесне страже	Бошковић.
Ебигајила, братичина војвоткињина	С. Максимовићка.
Маркиз Торси, посланик Лудвика XIV.	Марковић.
Томпсон, пријавитељ у краљициној соби	Рашић.
Члан сабора	Јуришић.
Албемарлова	Љ. Зорићева.
Албергеромбијева	Б. Хаџићева.
Придворник	Бунић.

Догађа се у Лондону у палати св. Јакова, и то прве четири радње у дворани за примање, а последња у краљициној соби.

У недељу 29. маја пре поласка позоришне дружине на пут претпоследња представа, а по други пут: „ПОСЛЕДЊЕ ЉУБАВНО ПИСМО.“ Шаљива игра у 3 чина, написао Викторијен Сарду. С француског. — Г. С. МАКСИМОВИЋКА као гост по други пут.

Г. С. МАКСИМОВИЋКА, некадашњи члан наше позоришне дружине и г. М. РАЈКОВИЋКА, пре члан народног позоришта у Загребу, као гости.

Умољавају се наши поштовани претплатници, да би изволели исплатити своју претплату у књижари браће М. Поповића.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 И ПО САХАТА.